

**MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE, LITERE ȘI ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. habil. DIANA MANUELA CÂMPAN

Doctorand:

VALENTINA SILVIA COPÎNDEAN (HAIDUC)

**ALBA IULIA
2024**

**MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA „1 DECEMBRIE 1918” DIN ALBA IULIA
FACULTATEA DE ISTORIE, LITERE ȘI ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI
ȘCOALA DOCTORALĂ DE FILOLOGIE**

**REZUMATUL
TEZEI DE DOCTORAT CU TEMA**

**SPAȚIUL CA DESTIN.
O POETICĂ A SPAȚIILOR PRIVILEGIATE
ÎN LITERATURA CONFESIVĂ
NONFICTIONALĂ ROMÂNEASCĂ
DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XX**

**Conducător de doctorat:
Prof. univ. dr. habil. DIANA MANUELA CÂMPAN**

**Doctorand:
VALENTINA SILVIA COPÎNDEAN (HAIDUC)**

**ALBA IULIA
2024**

CUPRINS

Introducere ..... p. 6

CAP. I. CADRELE SIMBOLICE ALE CONFESIUNII. CONSIDERAȚII ASUPRA IMAGINARULUI LITERAR AL MĂRTURISIRII DE SINE, DIN PERSPECTIVA MEMORIALISTICII ROMÂNEȘTI ..... p. 18

1.1 LITERATURA DE GRANIȚĂ. CÂTEVA REPERE ÎN CULTURA ROMÂNEASCĂ A CELEI DE-A DOUA JUMĂTĂȚI A SECOLULUI XX ..... p. 18

1.1.1. Jurnalul și mărcile sale. Atelierul, confidentul și oglinda..... p. 27

1.1.2. Memoriile. Șansa înțelepciunii prin distanțare..... p. 40

1.1.3. Corespondența. Eu, Tu și Ceilalți - în dialog..... p. 45

1.1.4. Autobiografia literară ..... p. 47

1.1.5. Repere ale literaturii confesive românești din arealul socio-istoric de referință ..... p. 51

1.2. CRONOTOPIA CONFESIUNII. SPAȚIU, TIMP ȘI DESTIN ÎN LITERATURA CONFESIVĂ ROMÂNEASCĂ..... p. 71

1.2.1. Spațiul și „non-spațiul”. Posibile deschideri..... p. 75

1.2.2. Cronotopul. Un argument ..... p. 80

1.2.3. Spațiul natural și spațiul artificial (sau artificializat) ..... p. 83

1.2.4. Utopia, heterotopia și paratopia ..... p. 86

1.3. SPAȚIUL REAL, IMAGINAR ȘI SIMBOLIC. TRIADA CU MIEZ IDENTITAR ..... p. 90

1.3.1. Triada fundamentală: spațiul mitic - estetic - sacru ..... p. 95

1.3.2. Arhetipul și convențiile spațialității..... p. 109

CAP. II. O GEOGRAFIE A IDENTITĂȚII CULTURALE MĂRTURISITE ..... p. 113

2.1. ASPECTE ALE IDENTITĂȚII CULTURALE NAȚIONALE PROIECTATE ÎN SCRIERILE CONFESIVE p.113

2.1.1. Câteva mărci ale identității culturale ..... p. 114

2.1.2. Scrierile confesive ca receptacule ale interiorității ..... p. 117

2.1.3. Arhitectura interiorității - între tradițional și ficțional..... p. 122

2.2. IPOSTAZE ALE SPAȚIULUI CA REPER ÎN MEMORIA IDENTITARĂ ROMÂNEASCĂ..... p. 128

- 2.2.1. Triada spațială a identității: „perçu, conçu, vécu” ..... p. 128
- 2.2.2. Al treilea spațiu identitar: *aleph*-ul – sentimentul spațiului ..... p. 137
- 2.2.3. Interior și exterior. Consacrare și armonizare ..... p. 142
- 2.2.4. Spațiile retragerii. O poetică a singurătății ..... p. 148
- 2.2.5. Spațiile confesiunii. Rostul Celuilalt de lângă tine..... p. 152
- 2.2.6. Spațiile solitudinii intelectualizate. Conștiința mărturisitoare ..... p. 156
- 2.2.7. Spațiile intimității. Sinele și lumea ..... p. 161
- 2.2.8. De la spațiile juvenile la spațiile senectuții..... p. 166
- 2.2.9. Spațiile creației. O poetică a locului cathartic ..... p. 172
- 2.2.10. Spațiile exilului și ale exilațiilor ..... p. 177

CAP. III. TOPOGRAFII PERSONALIZATE. ASUMAREA CODULUI SIMBOLIC AL SPAȚIALITĂȚII ÎN SCRIERILE MEMORIALISTICE..... p. 189

3.1. FASCINAȚIA RUSTICULUI ȘI PROVOCĂRILE CITADINULUI..... p. 189

- 3.1.1. Acasă ..... p. 194
- 3.1.2. Casa părintească ..... p. 201
- 3.1.3. Vatra casei ..... p. 209
- 3.1.4. Podul ..... p. 213
- 3.1.5. Pridvorul ..... p. 217
- 3.1.6. Coliba ..... p. 225
- 3.1.7. Ulița satului ..... p. 229
- 3.1.8. Poteca ..... p. 234
- 3.1.9. Răscrucea ..... p. 239
- 3.1.10. Biseriçuța ..... p. 244
- 3.1.11. Mănăstirea ..... p. 250
- 3.1.12. Fântâna ..... p. 256
- 3.1.13. Gara ..... p. 260
- 3.1.14. Grădina ..... p. 267
- 3.1.15. Parcul ..... p. 274
- 3.1.16. Bulevardul ..... p. 278
- 3.1.17. Cărciuma ..... p. 282

3.2. CLAUSTRARE vs DEZLIMITARE. O ABORDARE DIN PERSPECTIVĂ INTERDISCIPLINARĂ	p. 287
3.2.1. GEOGRAFIA LIMITĂRII – ÎNTRE FATALITATEA DESTINALĂ ȘI ȘANSĂ	p. 288
3.2.1.1. Temnița	p. 288
3.2.1.2. Mansarda	p. 297
3.2.1.3. Cimitirul	p. 307
3.2.2. PSEUDO-SPAȚIILE INTERIORITĂȚII DEZ-MĂRGINITE	p. 311
3.2.2.1. Biblioteca	p. 312
3.2.2.2. Cărțile-refugiu	p. 321
CONCLUZII	p. 327
BIBLIOGRAFIE	p. 335

Lucrarea de cercetare cu tema *Spațiul ca destin. O poetică a spațiilor privilegiate în literatura confesivă nonficțională românească din a doua jumătate a secolului XX* a presupus un studiu comparativ intrinsec și analogic, prin intermediul căruia ne-am propus să sondăm ipostazieri ale spațiului privilegiat ca repere identitare în memorialistica românească din a doua jumătate a secolului trecut, cu accent pe confesiunile nonficionale. Am investigat simbolistica punctuală a *locurilor* resimțite drept nuclee simbolice ale configurării personalității scriitorilor și, aplicând ca metodă de lectură teoriile spațiului, am constatat că scrierile din arealul memorialisticii ilustrează, mai presus de frământările cotidiene și de fluxul evenimentelor, nostalgia spațiilor privilegiate pe care scriitorii mărturisitori și le aprop(r)ie prin evocare și le statornicesc prin (de)scriere. În acest fel, locul îndepărtat din cadranele memoriei redevine un reper al imediatului, al aproapelui, convertit în topos ocrotitor, al retragerii, al solitudinii, al aprofundării de sine ori al locuirii ideale. Perceperea spațiului ca destin presupune asumarea spațiului într-un cod personal, poetica *locului* fiind și o poetică a *destinului*.

Spațiul este, în fond, ceea ce îi permite ființa să fie în concret, în amintire ori în iluzoriu - topos securizant dar, mai presus de toate, al manifestării identității - și dobândește semnificații cu profunzimi nebănuite în imaginarul literar confesiv, întrucât scrierile de acest fel sunt, ele însele, locu(i)ri speciale date de planul meandric al memoriei. Indiferent de forma confesiunii (pagina de jurnal, memorii sau autobiografie literară), spațiul memoriei și spațiul (re)memorat devin spații-sumă care cuprind, în granițele lor, ființa în întregul ei. În memorialistică, *spațiul personalizat* nu mai este un simplu decor, ci primește conotații de suprapersonaj, întrucât nu este doar sediu prielnic meditației și regăsirii de sine, ci este locul continuității, al desăvârșirii. În plus, spațiul se califică prin calitatea umană a celui care îl locuiește, prin urmare și omul se poate defini prin prisma locurilor care l-au marcat ontologic și pe care le-a escaladat de-a lungul existenței sale, îndreptându-se spre desăvârșirea de sine, întrucât spațiul intermediază (auto)cunoașterea, (re)cunoașterea sinelui profund, dar și configurarea unui destin *pentru Celălalt/Ceilalți*.

Corpusul pentru care am optat este alcătuit din câteva categorii de scrieri memorialistice de factură confesiv-nonficțională: jurnale, memorii, eseuri de tip memorialistic și autobiografii literare elaborate și publicate în a doua jumătate a secolului XX și având ca plajă de referință, în mod special, această perioadă (ca ancadrament pentru destinul scriitorilor vizați), toate acestea constituind o veritabilă hartă a mărturisirilor, influențată de timpul istoric, ideologic și cultural. Am luat în considerare texte confesive *scrise în a doua jumătate a secolului XX*, indiferent de perioada evocată: jumătatea de secol anterioară (cu instrumentarul aducerii-aminte) sau tocmai a

doua jumătate a secolului XX (momentul concret-istoric al scriiturii), dar și textele confesive **elaborate între anii 1944-1950, însă publicate abia în a doua jumătate a secolului XX**, din rațiuni de ordin politic (cenzura comunistă) sau biografic (publicate postum). În selectarea corpusului, am ținut seama de timpul cultural și identitar la care se referă cărțile, dar mai ales de momentul scriiturii, timpul în care scriitorii *și-au scris efectiv* amintirile și au pledat pentru asumarea confesiunii ca terapie. Pentru a avea o oglindă clară a corpusului, am clasificat operele de referință în trei categorii:

- **autobiografii și jurnale elaborate în perioada 1944-1950, dar publicate în a doua jumătate a secolului XX** (ca lucrări-punte pentru fixarea nucleului nostru de interes): Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor* (1965); Jeni Acterian, *Jurnalul unei fete greu de mulțumit* (1991) și *Jurnalul* lui Mihail Sebastian (1996);

- **scrieri de factură memorialistică elaborate începând cu perioada imediat ulterioară celui de-al doilea Război Mondial și până la sfârșitul secolului XX**: Eugen Ionescu, *Trecut prezent, prezent trecut* (1968); Radu Petrescu, *Oceanul întors* (1977); Ana Blandiana, *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile* (1978), *Autoportret cu palimpsest* (1986) și *Orașe de silabe* (1987); Gabriel Liiceanu, *Jurnal de la Păltiniș* (1983); Nicolae Steinhardt, *Jurnalul fericirii* (1991); Alexandru Paleologu, *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor* (1991); I. D. Sîrbu, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal* (1991); Mircea Eliade, *Memorii* (1991); Arșavir Acterian, *Jurnal. 1929-1945 / 1958-1990* (1992); Eugen Ionescu, *Jurnal în fărâme* (1992); Mircea Eliade, *Jurnal* (1993); Andrei Pleșu, *Jurnalul de la Tescani* (1993); Emil Cioran, *Scrisori către cei de acasă* (1995); *Sfidarea memoriei (Convorbiri)* (1996) avându-i ca protagoniști pe Alexandru Paleologu și Stelian Tănase, Alice Voinescu, *Jurnal* (1997); Nicolae Balotă, *Caietul albastru* (1998); Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului* (1999) și Sanda Stolojan, *Ceruri nomade. Jurnal din exilul parizian* (1999);

- **scrieri confesive elaborate în a doua jumătate a secolului XX, dar publicate la începutul secolului XXI**: Emil Cioran, *Caiete* (1999-2000); Virgil Ierunca, *Trecut-au anii* (2000); primul *Jurnal* (2001) al lui Mircea Cărtărescu, Octavian Paler, *Deșertul pentru totdeauna* (2002); Neagu Djuvara, *Amintiri din pribegie* (2002); *Jurnalele* (2002-2006) Monicăi Lovinescu, Ioana Em. Petrescu, *Jurnal* (2004); Marin Preda, *Jurnal intim* (2004); Valeriu Anania, *Memorii* (2008); Vintilă Horia, *Memoriile unui fost Săgetător* (2015).

Menționăm faptul că jurnalele de călătorie ori eseistica și jurnalul filozofic nu au reprezentat obiectul cercetării noastre, nici textele confesive ficționale, întrucât ne-am axat analizele pe scrierile memorialistice nonficționale care reliefează o transpunere în oglindă a

destinelor mărturisitorilor, influențate de timpul istoric și de ritmicitatea nevoii de retragere într-un spațiu privilegiat sau altul. Deopotrivă, nu exhaustivitatea a constituit obiectivul tezei, ci prioritatea în selecție este dată de identificarea unor scrieri reprezentative și ofertante ideatic pentru configurarea hărții spațialo-afective a literaturii confesive românești. Prin urmare, demersul nostru a consistat în selectarea unui corpus literar care să sprijine urmărirea semnificațiilor și re-semantizarea spațiului în literatura confesivă românească.

În primul capitol al lucrării, intitulat *Cadrelle simbolice ale confesiunii. Considerații asupra imaginarului mărturisirii de sine, din perspectiva memorialisticii românești*, ne-am propus să ilustrăm categorii precum jurnalul, memoriile, corespondența și autobiografia literară, exemplificându-le cu secvențe extrase din scrierile autorilor români consacrați. În plus, am realizat o cronotopie a mărturisirii, definind spațiul, timpul și destinul în literatura confesivă românească, exemplificând prin câteva categorii de spații, între care: spațiul consacrat și „non-spațiul”, cronotopul personalizat, spațiul natural și cel artificial (sau artificializat), utopia, heterotopia și paratopia. Totodată, am făcut distincția dintre spațiul real, imaginar și cel simbolic, creionând, deopotrivă, și spațiul mitic, estetic, sacru și arhetipal. *Revizitate în grilă hermeneutică, spațiul și „non-spațiul”* (concepte asumate în accepțiunea oferită de către teoreticianul Marc Augé) *se dovedesc a fi forme de cunoaștere a lumii sau simple mărci ale evoluției*. Spațiul natural și „casa-cuib” ating granițele utopicului, sunt izotrope, autentice, iar spațiul artificial sau „împrumutat”, pentru o vreme, poate fi „naturalizat” cu puternice accente tradiționale, autentic-românești (de pildă, locuința lui Cioran din Paris, ca reinstituire a fascinației rustice și, deopotrivă, a semnelor ascensionale ale mansardei). Cronotopul dobândește valențe diferite în literatura confesivă românească, în funcție de modalitatea de percepție a scriitorului care, spre exemplu, întrezărind un cronotop al conflictului (mai degrabă lăuntric) între spațiul și timpul trăite, reușește să-l metamorfozeze în cronotop al echilibrului, intelectualizându-l și reconciliind contrariile (mansarda-biblioteca, mitizată de către Mircea Eliade); dar am identificat și cronotopi ai crizei, precum temnița și chiar istoria cea rea (în viziunea lui I. D. Sîrbu și a scriitorilor care au experimentat periferiile carcerale). Dacă utopia conturează cea mai bună dintre lumile posibile, heterotopia presupune deplasarea ființei din spațiul și timpul său (Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu plasează casa Noica de la Păltiniș în atemporalitate, transfigurând heterotopia în utopie), iar paratopia constituie o heterotopie mascată, cu imposibilitate de a se stabili (în ficțiune – cazul lui Octavian Paler, amestecând praful din Asybaris cu problemele personale sau în exil – Sanda Stolojan, experimentând o formă aparte de apropiere sufletească de țara natală prin depărtare fizică), toate „topiile”

reliefând forme diferite de raportare și de luare în posesie a spațiului. **Spațiul real** comportă asocieri cu **spații mitice** pe care scriitorii-mărturisitori le evocă nostalgic: Lisa, satul natal (pentru Octavian Paler) sau vecinătatea salcâmului roz (pentru Vintilă Horia), iar Alice Voinescu plasează **credința** și **spațiul sacru** mai presus de orice mitologie. În asentimentul scriitoarei, I.D. Sîrbu și Mircea Eliade atestă credința salvatoare în Dumnezeu, în timp ce Ana Blandiana și Radu Petrescu elogiază întrepătrunderea **spațiului estetic** cu cel real, ambele repliindu-se unul în imensitatea celuilalt. **Arhetipul și convențiile spațialității** pot constitui coduri hermeneutice pentru lectura textelor confesive, descifrând **fascinația peisajului** (în confesiunile lui Lucian Blaga și Radu Petrescu) sau **necesitatea coborârii la mume** urmată de tentarea Tot-ului, spre regăsirea de sine și recuperarea inspirației creatoare (pentru Mircea Cărtărescu).

Un prim obiectiv al demersului exegetic pe care ni l-am propus inițial a fost realizarea unei „hărți” spațialo-afective menite să amplifice dimensiunile confesiunilor, poziționându-le într-o nouă lumină. Relectura acestor texte prin filtrul teoriilor spațiului a reliefat bidimensionalitatea toposurilor din textele confesive: una concretă, a imediatului, alta afectivă, a devenirii, fiecare loc conturând traiectoria mundană a scriitorului. Astfel, relectura textelor confesive din perspectiva teoriilor spațiului ne-a oferit o cartografiere complexă a *sentimentului spațiului*, colorat de un anumit mod de percepție și, desigur, validat din perspectiva teoriilor consacrate. Spre exemplu, în timp ce Gaston Bachelard pledează pentru perceperea spațiului drept „un loc al solidarității cosmice a omului, un tărâm în care omul e repus în legătură cu [...] propria-i natură profundă”¹, pentru Henri Lefebvre, importantă este construcția, producerea și reprezentarea spațiului. Și Ernest Bernea reiterează ideea triplicității spațiale a lui Lefebvre și o prezintă într-o dimensiune subiectivă: „Spațiul [...] poate fi o intuiție, o reprezentare și uneori chiar o concepție. Trăit interior, el poate deveni calitativ; reprezentat sau conceput, el devine un fenomen concret pozitiv, deși nu complet eliberat de elementele emoționale”², potențând ideea spațiului privit ca destin al scriitorilor mărturisitori. Scriitorii români au consemnat în paginile lucrărilor de factură memorialistică împrejurări și evenimente cărora le-au fost actanți sau martori în cursul vieții, reușind să statornicească, odată cu aceste întâmplări, și spațiile care le-au găzduit, fie ele spații *percepute* (cu caracteristici aparte identificate și asimilate), *concepute* (imaginate și animate de atingerea celor care le-au locuit) sau chiar *trăite* (și reprezentate ca atare). Edward Soja redimensionează frontierele spațiului intuind existența unui *al treilea spațiu*, un spațiu-sumă care înglobează toată existența cu preaplinul ei de trăire prin deconstrucții și reconstrucții reiterate succesiv cu scopul de a (re)configura

¹ Mircea Martin, *Prefața* la Gaston Bachelard, *Poetica spațiului*, trad. Irina Bădescu, Pitești, Editura Paralela 45, 2003, p.7.

² Ernest Bernea, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, București, Editura Humanitas, 1997, p. 18.

potențialitățile nelimitate ale spațialității. Michel Foucault, în schimb, ilustrează un alt tip de spațiu, *panopticum*, drept un sistem arhitectural pur, un spațiu construit astfel încât tot cuprinsul său să poată fi receptat dintr-o singură privire, deci tot un produs arhitectural-forță. Cu toate acestea, Michel Foucault manifestă neîncredere în identitatea stabilă în relație cu spațiul, dovadă fiind heterotopia și discontinuitatea ontologică, perceptuală. Așadar, sensurile spațialității și maniera personală de luare în posesie a spațiului de către fiecare scriitor în parte presupune o epifanie, acea revelație a unei lumi nevăzute, întrucât, mai presus de dimensiunile vizibile ale spațiului, se află cele identitare, sufletești.

În cel de-al doilea capitol al tezei, intitulat *O geografie a identității culturale mărturisite*, ne-am propus să surprindem aspecte ale identității culturale naționale proiectate în scrierile confesive. Am încercat să demonstrăm că jurnalul, eseul memorialistic confesiv și autobiografia literară sunt receptacule, depozitare și, simultan, mărturisitoare ale identității culturale a scriitorilor vizați. Astfel, am privit triada spațială a identității definită prin cele trei tipuri de spații: al percepției, al concepției și al reprezentării, precum și recurența unui topos identitar care generează un *sentiment al spațiului*. În același context, am identificat câteva categorii de spații privilegiate, cu mărci specifice, congruente sau, adesea, aproape identice ca funcții, în cazul unor scriitori aparent radical diferiți ca stil și registre ale creației: spațiul interior și exterior, juvenil și al senectuții, al retragerii, al confesiunii, al solitudinii intelectualizate, al intimității, al creației, al exilului și al exilaților ș.a. Scrierile confesive pot fi identificate ca receptacule ale sensurilor ascunse ale interiorității; consemnarea în jurnal, resimțit adeseori drept „un inutil proces-verbal”, îi prilejuieste lui Virgil Ierunca o **întoarcere spre sine**, iar lui I. D. Sîrbu o retragere în **metafora cochiliei**. Radu Petrescu asociază „hârtia” cu sufletul, Jeni Acterian oprește curgerea timpului prin livrarea de sine către un supra-spațiu al paginii albe, iar Mircea Cărtărescu consideră jurnalul drept unicul său mod de existență pleneră, totalizatoare, cu potențialități pe care cotidianul banal nu i le poate deschide.

Aplicând **triada spațială** a lui Lefebvre ca grilă de lectură a scrierilor confesive, putem identifica drept **spațiu al percepției** – **mansarda-biblioteca** (Mircea Eliade), **camera** de visare și contemplare (Jeni Acterian), **colțul camerei** cu funcție estetică și apotropaică (Radu Petrescu), **spații ale concepției și ale reprezentării** – **mănăstirile de pe Valea Oltului** (Valeriu Anania) sau **arta** – în toate formele ei (Alice Voinescu) și **spații trăite** – **jurnalul ca matcă de retragere în sine** (Eugen Ionescu) ori intersectarea cu **oniricul** (Radu Petrescu). **Al treilea spațiu** al lui Soja poate fi întrezărit în scrierile confesive ca **polifonie a eurilor ce transformă jurnalul în Aleph** (Mircea Cărtărescu), ca **multiplicare a eurilor** (Ioana Em. Petrescu) sau ca

modalitate de validare a tridimensionalității spațiului prin prisma privirii poliedrice (Radu Petrescu).

Un alt obiectiv al cercetării noastre a vizat alcătuirea unui inventar simbolic de cronotopi ocrotitori identificați în textele confesive ale scriitorilor, analiza noastră glisând dinspre spațiul real către spațiul ideal, al sinelui, dar și al devenirii potențiale a fiecărui scriitor. Preocuparea noastră a consistat în reliefarea influențelor mutuale care se produc între spațiile privilegiate resimțite ca destin în literatura mărturisită, fiecare topos fiind nuanțat de un anumit mod de percepție, dat de timpul cultural-istoric ori de o anumită etapă a vieții memorialiștilor care ne-au stat în centrul de interes.

Sondând spațiul interior și cel exterior, am descoperit faptul că omul situat între expunere și sufocare se caută și se regăsește periodic în expansiunea spațiului exterior, dar și în profunzimea celui interior. Spațiul interior configurează atât spațiul destinat locuirii – odaia, casa, curtea, grădina –, cât și spațiul lăuntric, sufletesc. Spațiul exterior, în schimb, reliefează tot ce există dincolo de poarta sau de zidurile cetății fiecăruia și ne plasează în arealul factologicului, al evenimentialului asumat într-un fel sau în altul. Ambele categorii sedimentează ființa, întrucât îi conferă ocrotire, progres, evoluție, dar și libertate.

Pe diariștii români îi apropie spațiile în mijlocul cărora își duc existența sau pe care le visează în proiectul cunoașterii ori le vizitează și le experimentează ca alternative. Fiecare scriitor mărturisește că există cel puțin un spațiu al retragerii, al intimității, în care își reface forțele interioare și creatoare. Exemplificând, **spațiile retragerii** beneficiază de o poezie de adâncime luând întru chipări diferite pentru scriitorii mărturisitori: **marea și plaja** (Octavian Paler), **muntele și pârtia** (Mihail Sebastian), **lăuntru ființei** (Ioana Em. Petrescu), **schiturile din munți** ori **stâna** (Valeriu Anania) sau **lumea auctorială** (Mircea Cărtărescu). Acestea constituie, așadar, realități de existență cărora ființa nu poate fi lipsită fără a i se știrbi ceva din armonia lăuntrică. Spațiile solitudinii pot fi apăsătoare, însă primesc conotații pozitive atunci când singurătatea devine intelectualizată, creatoare, constructoare. Trecute prin filtrul analitic, **spațiile solitudinii intelectualizate** dobândesc valențe diferite, singurătatea putând fi resimțită ca **apăsare**, dar și ca **destin** (Alice Voinescu), o „**comoditate sufletească**” mereu repudiată (Ioana Em. Petrescu), o **carte, un vis** (Sanda Stolojan), o **garsonieră** (Mihail Sebastian) sau **spațiul-matcă** (Octavian Paler). Solitudinea se dovedește, astfel, o stare sufletească menită să îl revigoreze pe omul care se instalează firesc în singurătate.

Evocate în cheie simbolică, **spațiile confesiunii** pot fi regăsite în **paginile jurnalului** (Mihail Sebastian, Jeni Acterian și Ioana Em. Petrescu), în **caiet** (Alice Voinescu), în „**oceanul**

întors” către sine (Radu Petrescu), în **puterea logosului** (I. D. Sîrbu), în **memorie** (Valeriu Anania) sau în **scriitură** (Octavian Paler). Aplicând o altă metodă de lectură jurnalelor și citindu-le prin prisma teoriilor spațiilor, putem observa cum **spațiile intimității** sunt receptate diferit de la un scriitor la altul: „**cuibul călduț**” al lui Emil Cioran (care are alte valențe privit din afară de Sanda Stolojan), **incapacitatea restabilirii echilibrului** în absența unui spațiu al intimității (pentru Mihail Sebastian), **casa**, dar și **rugăciunea** (pentru Alice Voinescu), **un colț de sine inaccesibil nimănui** (Jeni Acterian), **construirea unei dimensiuni interioare** (Ioana Em. Petrescu).

De la **spațiile juvenile** până la **spațiile senectuții** poate fi trasată o traiectorie măsurată în ani ai trecerii omului prin vârste, numai că în timp ce spațiile juvenile sunt arondate ludicului, oniricului, prospețimii, dorinței de cunoaștere, de experimentare prin joacă și găzduiesc exuberanța și fantezmele universului infantil, spațiile senectuții sunt mai bine ancorate în realitatea matură, înțeleaptă, așezată, a ființei care a dobândit cunoașterea și înțelegerea odată cu vârsta. **Spațiile juvenile și cele ale senectuții** sunt colorate de un anumit mod de percepție de la un scriitor la altul. Dacă spațiile juvenile sunt ale jocului și pot fi identificate pretutindeni: **întreg satul** (pentru Lucian Blaga) sau **orice spațiu de joacă** (pentru Vintilă Horia), spațiile senectuții pot fi **coercitive** sau **dezrobitoare** (I. D. Sîrbu), depinzând de modul de raportare la etapele devenirii, de exemplu **casa de la Păltiniș – o școală de filozofie** (pentru Constantin Noica și ucenicii săi). Dacă Mihail Sebastian percepe **războiul** trăit drept **generator de îmbătrânire**, Octavian Paler situează **deșertul** imaginat la granița dintre copilărie și senectute. Spațiile creației sunt, și ele, locuri cu o însemnătate aparte în viața unui artist, creionând o poetică a destinului scriitorilor mărturisitori. Am evidențiat modul în care evoluează preferințele de la un scriitor la altul: Mihail Sebastian preferă **zonele montane**, Marin Preda și Radu Petrescu își manifestă **fascinația pentru peisajului natural**, Mircea Cărtărescu alege **limpezimile interioare**, Ioana Em. Petrescu consideră **lăuntrul** drept spațiul optim al creației, Octavian Paler își făurește un spațiu al creației în chiar paginile-casă ale **cărții autobiografice**, iar Sanda Stolojan consideră **interiorul creației** a fi miezul sacru prin excelență.

Spațiile exilului și ale exilațiilor se dovedesc a fi, de fapt, spații ale dorului, ale privirii întoarse retrospectiv către acasă și dobândesc valențe diferite, având **gust de cenușă** și forțându-i să poarte **măști ale inexistenței** (în viziunea lui Virgil Ierunca), fiind „**devoratoare de destine**” și **punând „niciodată” peste lucruri** (pentru Monica Lovinescu), constituind **părăsirea spațiului-matrice** (pentru Emil Cioran), **purtarea pretutindeni a bibliotecilor interioare**, dar și a „**icoanei aburite a țării pierdute**” (pentru Mircea Eliade) sau determinând ființa să

descoperire o formă de **evaziune prin lectură** (Eugen Ionescu) ori o **redescoperire a rădăcinilor**, dar și „o stare de dezorientare, o senzație de vid” (pentru Sanda Stolojan) ori o „a doua naștere pe tărâmul celălalt” (în cazul lui Vintilă Horia). Recuperarea acestor spații se face, de cele mai multe ori, prin confesiune și anamneză.

În ultimul capitol, intitulat *Topografii personalizate. Asumarea codului simbolic al spațialității în scrierile memorialistice*, am stăruiat asupra fascinației rusticului și provocărilor citadinului, abordând, din perspectivă interdisciplinară, spațiile privilegiate recurente, între care: **casa părintească** și acel „acasă” absolut, **vatra casei, podul, pridvorul, coliba, ulița satului, poteca, răscrucea, bisericuța, mănăstirea, fântâna, gara, parcul, bulevardul și cârciuma**. Fiecare dintre aceste spații-simbol, așa cum am încercat să demonstrăm, s-a constituit în reper al devenirii personalității scriitorilor, fiecare dintre ei optând pentru o tandră atingere a locului, în fluxul memoriei, peste ani sau chiar în proximitatea unor întâmplări marcante. Spre exemplu, „acasă” s-a dovedit a fi un loc al (re)cunoașterii (pentru Gabriel Liiceanu) și o oglindă a umanității (pentru Andrei Pleșu), iar **casa părintească** este *o lume* (în viziunea lui Lucian Blaga), un „palat” (Octavian Paler) ori „tunel al timpului” (Gabriel Liiceanu), în timp ce **vatra satului** întruchipează „regalitatea locuinței” (Octavian Paler) și o mistuire a neliniștilor (în percepția Monicăi Lovinescu). **Podul casei** este un depozitar de obiecte (pentru Mihail Sebastian) sau de amintiri (Monica Lovinescu), cufundare în lectură (Mircea Eliade) sau refugiu (Neagu Djuvara), iar **pridvorul** este un spațiu de pasaj (Vintilă Horia) ori un loc de contemplare (Jeni Acterian). **Coliba** își deschide semnificațiile în funcție de stările perceptivă, dovedindu-și, de fiecare dată, fragilitatea și simplitatea (Mircea Eliade), funcția inițiativă (Valeriu Anania), dar și valoarea de cale către autenticitate (Neagu Djuvara). **Ulița satului** este un spațiu-constructor (în viziunea lui Mihail Sadoveanu), dar și loc de explorare a incognoscibilului (Vintilă Horia) ori „cale regală” (Octavian Paler), în timp ce **poteca** se ipostaziază într-un traseu al destinului (Nicolae Iorga) sau loc de promenadă (Mircea Eliade și Valeriu Anania), iar **răscrucea** este resimțită ca răspântie de gânduri (Alice Voinescu) sau a existenței (la Mihail Sebastian și Octavian Paler). **Bisericuța** este expresia credinței neclintite (Alice Voinescu), iar **mănăstirea** devine o „oglină a divinității pe pământ” (Valeriu Anania). **Fântâna** își afirmă valențele purificatoare (Jeni Acterian), în timp ce **gara** este un non-spațiu al singurătății (pentru Marin Preda și Arșavir Acterian). **Grădina** este un paradis terestru infantil (Mircea Eliade, Vintilă Horia, Octavian Paler), iar **parcul** reliefează căutarea paradisului pierdut (Alice Voinescu, Arșavir Acterian, Octavian Paler). **Bulevardul** poate fi expresia identificării cu sine (Alice Voinescu, Sanda Golopenția), dar și un loc poetic (Emil Cioran) sau de promenadă (Vintilă

Horia), în timp ce **cârciuma** primește conotații luminoase, fiind un spațiu de petrecere (pentru Monica Lovinescu) și sugerând, unanim, bună dispoziție (în viziunea lui Jeni Acterian), dar și o anume doză de ratare și pericol (în viziunea lui Octavian Paler).

Totodată, am ilustrat distincția între claustrare și dez-limitare, potențând geografia limitării între fatalitatea sorții și șansă (cu accent pe spațiul obnubilat al temniței, al cimitirului, dar și pe spațiul privilegiat al mansardei), precum și importanța pseudo-spațiilor interiorității dez-mărginite (cu popasuri exegetice asupra **bibliotecii** și a **cărților-refugiu**, ca spații ocrotitoare prin excelență). Spațiul absolut al bibliotecii este colorat de modul de percepție al fiecărui scriitor care s-a refugiat în interiorul lui. Astfel, lui Lucian Blaga biblioteca îi prilejuiește întâlnirea cu sine, pentru Mircea Eliade este o utopie purtată cu sine pretutindeni, Nicolae Steinhardt o descrie drept „refugiu, suferință, ispită, mormânt, dojană”, în timp ce Octavian Paler consideră biblioteca spațiul generator de luare în posesie a destinului. Cartea, în schimb, poate fi percepută drept „dorință, voință” (Simona Popescu), „dans” (Gabriel Liiceanu), „urmă” (Andrei Pleșu), zbor sau „harta magică a propriului suflet” (Mircea Cărtărescu). În aceeași ordine de idei, spațiul obnubilat al temniței este resimțit drept o distopie cu care Alice Voinescu refuză să se identifice, o „desfătare” (Constantin Noica), organizarea memoriei (Alexandru Paleologu), carnaval trist (Nicolae Steinhardt) sau limpezimea memoriei (Valeriu Anania).

Alcătuind un inventar de toposuri privilegiate și încercând câteva exerciții hermeneutice de jur-împrejurul lor, putem constata că, indiferent de natura lor, fie ele spații infinit deschise (precum biblioteca sau cartea) sau închise (asemenea temniței și chiar cimitirului), spații rustice (podul, mansarda, casa părintească, pridvorul, coliba, poteca, ulița satului, răscrucea, bisericuța, mănăstirea, fântâna) ori citadine (cârciuma, bulevardul, gara, parcul), toate au avut o importanță covârșitoare asupra celor cărora le-au servit drept refugiu, forță creatoare, cale de evaziune ori simplu adăpost.

Nu în ultimul rând, ne-am fixat ca obiectiv al tezei noastre un dialog cu proiecțiile imaginarului specific artelor plastice. Intenția noastră a fost aceea de a ipostazia flexibilitatea granițelor imaginarului și perspectivele paradigmatice. În acest sens, am selectat câteva tablouri ale pictorilor români sau străini, realizând un exercițiu interdisciplinar de evidențiere în adâncime a poeziei spațiilor privilegiate. Prin urmare, vatra casei, pridvorul, coliba, ulița satului, poteca, răscrucea, bisericuța, fântâna, gara, grădina, cârciuma, temnița, mansarda, cimitirul, biblioteca ori însăși cartea din textele confesive ale scriitorilor selectați și-au găsit corespondent pe teritoriul fertil al artei lui Nicolae Grigorescu, Nicolae Tonitza, Ștefan Luchian, Horia Bernea, Florin Ciubotaru, Victor Brauner, Hedda Sterne, Nicolai Georgescu, Gheorghe Petrașcu, Nicolae Maniu, Jules Perahim, Alexandru Padina, Ion Grigorescu, Aurel Băeșu, Dumitru Ghiață, Ludovic Basarab,

Horea Paștină, Merica Râmnicănu, Marin H. Georgescu, Ion Andreescu, Maria Karalyos sau Corina Chirilă. Totodată, am identificat și tablouri ale artiștilor străini care au zugrăvit simboluri similare, potențând dimensiunea regeneratoare pentru spirit a spațiului pictat; se regăsesc în analizele noastre capodopere semnate de Giuseppe Arcimboldo, Salvador Dali, Pieter Breughel, Marc Chagall, Vincent Van Gogh, Claude Monet, Carl Spitzwe, Henry Wallis, Carol Aust. Analizând, în paralel, text și imagine, am reliefat faptul că un loc poate fi zugrăvit nu numai prin culori și trăiri, ci și prin cuvinte, prin puterea logosului de a conferi o încărcătură simbolică spațiului asumat cu toate valențele lui.

Originalitatea tezei de față credem că este dată de lectura textelor confesive prin lentila teoriilor spațiului și cartografierea spațio-afectivă a plăjei memoriei, așa cum este ea recuperată în literatura mărturisirii din cea de-a doua jumătate a secolului XX. Menționăm drept posibilă cale de deschidere pentru o cercetare viitoare lectura *jurnalelor de călătorie* prin prisma teoriilor spațiului, întrucât experiența identităților flotante și locurile-gazdă (străbătute cu pasul, fără mediatori, dorite sau visate), receptate prin raportare la matricea identitară, dobândesc rol de mentorat pentru scriitorii-călători.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFIE DE REFERINȚĂ:

Acterian, Arșavir, *Jurnal 1929-1945 / 1958-1990*, Cuvinte de întâmpinare de Bedros Horasangian, Florin Faifer, București, Editura Humanitas, 2008.

Acterian, Jeni, *Corespondență. „Fiecare rând e o infernală suferință”*. Ediție îngrijită de Fabian Anton, București, Editura Vremea, 2019.

Acterian, Jeni, *Jurnalul unei fete greu de mulțumit*, București, Editura Humanitas, 2008.

Anania, Valeriu, *Cerurile Oltului. Scoliile Arhimandritului Bartolomeu la o suită de imagini fotografice, Ediția a II-a*, cu o prefață de academician Răzvan Theodorescu, Editura Pro, 1998.

Anania, Valeriu, *Memorii*, Iași, Editura Polirom, 2011.

Baconsky, A.E., *Remember. Fals jurnal de călătorie*, Vol. I-II, Editura Cartea Românească, 1977.

Balotă, Nicolae, *Caietul albastru*, București, Ideea Europeană, 2019.

Blaa, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor*, București, Editura Eminescu, 1973.

Blandiana, Ana, *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile*, București, Editura Cartea Românească, 1978.

Blandiana, Ana, *Orașe de silabe*, București, Editura Sport-turism, 1987.

Blandiana, Ana, *Autoportret cu palimpsest*, București, Editura Eminescu, 1986.

Cărtărescu, Mircea, *Jurnal I, 1990-1996*, București, Editura Humanitas, 1999.

Cărtărescu, Mircea, *Jurnal II. 1997-2003*, București, Editura Humanitas, 2005.

Cioran, Emil, *Caiete*, București, Editura Humanitas, 2016.

Cioran, Emil, *Scrisori către cei de acasă*, București, Editura Humanitas, 1995.

Djuvara, Neagu, *Amintiri din pribegie, (1948-1990)*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas,

Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, *Periplu umanistic*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2005.

Eliade, Mircea, *Încercarea labirintului*, traducere și note de Doina Cornea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1990.

Eliade, Mircea, *Jurnal, vol. I-II*, București, Editura Humanitas, 1993.

Eliade, Mircea, *Memorii (1907-1960)*, Ediția a II-a revăzută și indice de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1997.

Eliade, Mircea, *Romanul adolescentului miop*. Text stabilit de Adrian Bota. Postfață de Mircea Handoca, București, Muzeul Literaturii Române, 1988.

Eliade, Mircea, *Textele „legionare” și despre „românism”*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.

Eliade, Mircea, *50 de conferințe radiofonice 1932-1938*, București, Humanitas, 2001.

Horia, Vintilă, *Memoriile unui fost săgetător*, Ediție îngrijită de Cristian Bădiliță și Silvia Colfescu, Prefața de Cristian Bădiliță, București, Editura Vremea, 2015.

Ierunca, Virgil, *Trecut-au anii*, București, Editura Humanitas, 2000.

Ionescu, Eugen, *Jurnal în fărâme*, Traducere de Irina Bădescu, București, Editura Humanitas, 1992.

Ionescu, Eugen, *Prezent trecut, trecut prezent*, Traducere de Simona Cioculescu, București, Editura Humanitas, 2003.

Liiceanu, Gabriel, *Jurnalul de la Păltiniș. Un model paideic în cultura umanistă*, Ediție revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 1991.

Lovinescu, Monica, *La apa Vavilonului*, București, Editura Humanitas, 2010.

Lovinescu, Monica, *Jurnal (1981-1984)*, București, Editura Humanitas, 2003.

Lovinescu, Monica, *Jurnal, 1985-1988*, București, Editura Humanitas, 2003.

Lovinescu, Monica, *Jurnal, 1990-1993*, București, Editura Humanitas, 2003.

Lovinescu, Monica, *Jurnal, 1994-1995*, București, Editura Humanitas, 2004.

Lovinescu, Monica, *Jurnal, 1996-1997*, București, Editura Humanitas, 2005.

Lovinescu, Monica, *Jurnal, 1998-2000*, București, Editura Humanitas, 2006.

Lovinescu, Monica, *Jurnal esențial*, București, Editura Humanitas, 2010.

Lovinescu, Monica, *Unde scurte. Jurnal indirect*, București, Editura Humanitas, 1978.

Maria, Regina României, *Jurnal de război 1916-1917*, traducerea de Anca Bărbulescu, Ediție îngrijită de Lucian Boia, București, Editura Humanitas, 2014.

Maria, Regina României, *Jurnal de război 1917-1918*, București, Editura Humanitas, 2014.

Maria, Regina României, *Jurnal de război 1918*, București, Editura Humanitas, 2015.

Paleologu, Alexandru, *Minunatele amintiri ale unui ambasador al golanilor. Convorbiri cu Marc Semoși Claire Tréan*, traducere de Alexandru Ciolan, București, Editura Humanitas, 1991.

Paleologu, Al.; Tănase, Stelian; *Sfidarea memoriei (Convorbiri) aprilie 1988 – octombrie 1989*, București, Editura DU Style, 1996.

- Paler, Octavian, *Autoportret într-o oglindă spartă*, Iași, Editura Polirom, 2015.
- Paler, Octavian, *Aventuri solitare*, București, Editura Albatros, 1996.
- Paler, Octavian, *Deșertul pentru totdeauna*, Iași, Editura Polirom, 2012.
- Paleologu, Al., în dialog cu Filip-Lucian Iorga, *Breviar pentru păstrarea clipelor*, București, Editura Humanitas, 2005.
- Petrescu, Ioana Em., *Jurnal*, Pitești, Editura Paralela 45, 2004.
- Petrescu, Radu, *Oceanul întors*, București, Editura Cartea Românească, 1977.
- Pleșu, Andrei, *Jurnalul de la Tescani*, București, Editura Humanitas, 2003.
- Preda, Marin, *Jurnal intim. Carnete de atelier*, Introducere de Eugen Simion, Ediție îngrijită de Eugen Simion și Oana Soare, București, Editura Cartex Serv, 2008.
- Sadoveanu, Mihail, *Pagini de jurnal și documente inedite*, Iași, Editura Junimea, 2005.
- Sebastian, Mihail, *Jurnal (1935-1944)*, București, Editura Humanitas, 1996.
- Sîrbu, Ion D., *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1991.
- Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, Ediția a II-a, Îngrijirea ediției și Postfață de Virgil Ciomoș, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1992.
- Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii, Argument de P.S. Justin Hodea Sigheteanul, ed. Îngrijită, studiu introductiv, repere biobibliografice și indice de Virgil Bulat; note de Virgil Bulat și Virgil Ciomoș; cu un dosar al memoriei arestate de George Ardeleanu*, Iași, Editura Polirom, 2008.
- Stolojan, Sanda, *Ceruri nomade. Jurnal din exilul parizian 1990-1996*, Traducere din franceză de Micaela Slăvescu, București, Editura Humanitas, 1999.
- Voinescu, Alice, *Jurnal*, București, Editura Albatros, 1997.

BIBLIOGRAFIA CRITICĂ:

- Anghelescu, Mircea, *Am fost martor. Istoria literară ca depoziție*, București, Editura Spandugino, 2017.
- Augé, Marc, *Non-places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*, London, Verso, 1995.
- Bachelard, Gaston, *Pământul și reveriile odihnei. Eseu asupra imaginilor intimității*, traducere, note și postfață de Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1999.
- Bachelard, Gaston, *Poetica spațiului*, Traducere de Irina Bădescu, Prefață de Mircea Martin, Pitești, Editura Paralela 45, 2003.

- Baudrillard, Jean, *Sistemul obiectelor*, Cluj, Editura Echinoc, 1996.
- Bărbulescu, Mihai; Deletant, Dennis; Hitchins, Keith; Papacostea, Șerban; Teodor, Pompiliu; *Istoria României*, București, Grup Editorial Corint, 2007
- Bernea, Ernest, *Cadre ale gândirii populare românești. Contribuții la reprezentarea spațiului, timpului și cauzalității*, cu o prefață de Ovidiu Bârlea, București, Editura Cartea Românească, 1985.
- Bernea, Ernest, *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, București, Editura Humanitas, 1997.
- Blaga, Lucian, *Spațiul mioritic în Trilogia culturii*, București, Editura Humanitas, 2018.
- Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, traducere și prefață de Irina Mavrodin, Editura Univers, 1980.
- Borges, Jorge Luis, *Cărțile și noaptea*, Ediție îngrijită, prefață și traducere de Valeriu Pop, Editura Junimea, 1988.
- Braga, Corin, *De la arhetip la anarhetip*, Iași, Editura Polirom, 2006.
- Braga, Corin, *10 studii de arhetipologie*, Cluj Napoca, Editura Dacia, 1999.
- Braga, Corin (coord.), *Enciclopedia imaginariilor din România I. Imaginarul literar*, Iași, Editura Polirom, 2020.
- Braga, Mircea, *Biblioteca și irealul din real. Cronotopologie literară*. București, Editura Academiei Române, 2020.
- Breban, Nicolae, *Viața mea*, Iași, Editura Polirom, 2017
- Burgos, Jean, *Pentru o poetică a imaginarului*, traducere de Gabriela Duda și Micaela Gulea, prefață de Gabriela Duda, București, Editura Univers, 1988.
- Bușe, Ionel, *Filosofia și metodologia imaginarului. Scurtă introducere în gândirea figurativă*, Craiova. Editura Scrisul Românesc, 2005.
- ***, *Casele vieților noastre*, București, Editura Humanitas, 2019.
- Cassirer, Ernst, *Eseu despre om. O introducere în filosofia culturii umane*, traducere de Constantin Cosman, Ed. Humanitas, București, 1994.
- Cassirer, Ernst, *Filosofia formelor simbolice (Introducere). Formă și tehnică și alte scrieri. Cassirer prin el însuși*, Ediție, traducere, note și postfață de Alexandru Boboc, București, Editura Paideia, 2015.
- Călinescu, George, *Fals jurnal*, Întocmit și prefațat de Eugen Simion, București, Editura Fundației PRO, 1999.

Câmpan, Diana, „*Dez-vrăjirea*” lumii și asumarea solitudinii intelectualizante în vol. *Utopii, dileme, solitudini Pragurile poeticului în secolul XX*, Editura Academiei Române, 2015.

Cesereanu, Ruxandra, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste. Eseu de mentalitate*, Iași, Editura Polirom, 2005.

Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*. Vol. 1-3. A-D; E-O; P-Z, București, Editura Artemis, 1994.

Chirilă, Ioan, *Enciclopedia Imaginariilor din România. Vol. IV. Imaginar religios*, Iași, Editura Polirom, 2020.

Ciobanu, Radu, *Memorialiști prin vremei*, Florești – Cluj, Editura Limes, 2020.

Clim, Marius-Radu; Ichim, Ofelia; Mironescu, Doris; Repciuc, Ioana, *Memorialistica românească: teorie și istorie literară*, București, Editura Tracus Arte, 2020.

Cristea Enache, Daniel, *Convorbiri cu Octavian Paler*, București, Editura Corint, 2008.

Cristea-Enache, Daniel, *Linia de contur, Cronici literare I*, București, Editura Spandugino, 2019.

Cristea, Valeriu, *Spațiul în literatură – forme și semnificații*, București, Editura Cartea Românească, 1979.

Cubleșan, Constantin, *Din mansarda lui Cioran*, București, EuroPressGoup, 2007.

Cubleșan, Constantin, *Memoriile memorabililor*, Iași, Editura Junimea, 2018.

Craia, Sultana, *Orizontul rustic în literatura română*, București, Editura Eminescu, 1985.

Crețu, Bogdan (coord.); Ichim, Ofelia (coord.); Clim, Marius-Radu (coord.), *Memorialistica românească: între documentul istoric și obiectul estetic*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2017.

Deciu, Andreea, *Nostalgiiile identității*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.

Deleuze, Gilles, Guattari, Félix, *Mii de platouri*, București, Editura Art, 2013.

*** *Dicționar Explicativ al Limbii Române*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1998.

Dram, Constantin (coord.), *Literatura memorialistică*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2023.

Dubey, Emilie, *Blogues_intimes.com, Ecriture di@ristique sur internet et constitution du genre intime*, Université de Lausanne, 2007.

Durand, Gilbert, *Figuri mitice și chipuri ale operei*, București, Editura Nemira, 1998.

Eco, Umberto. *Istoria târâmurilor și locurilor legendare*, traducere de Oana Sălișteanu, Editura Rao, București, 2014.

Eliade, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, Prefața de Georges Dumézil și Cuvânt înainte al autorului, București, Editura Humanitas, 1992.

Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Timișoara, Editura Amarcord, 1994.

Foucault, Michel, *Altfel de spații*, în vol. *Theatrum philosophicum, Studii, eseuri, interviuri 1963-1984*.

Foucault, Michel, *Discipline and Punish. The Birth of the Prison*, translated from the French by Alan Sheridan, New York, Vintage Books, A division of Random House, 1977.

Gheorghiu, Theodor O., *Locuire și neașezare*, București, Editura Paideia, 2002.

Godeanu, Denisa, *Spațiul identitar - locul privilegiat al întâlnirii cu antecesorii*, București, Editura SPER, Colecția Caiete experiențiale, 2019.

Golopenția, Sanda, *Bulevardele vieții*, București, Editura Spandugino, 2018.

Hall, Edward T., *The Hidden Dimension*, Anchor Books Editions, 1990.

Halbwachs, Maurice, *On Collective Memory*, editat, tradus și cu o introducere de Lewis A. Coser, Londra, The University of Chicago Press, 1992.

Halbwachs, Maurice, *Memoria colectivă*, traducere de Irinel Antoniu, ediție critică de Gérard Namer și Marie Jaisson, Iași, Institutul European, 2007.

Heidegger, Martin, *Originea operei de artă*, traducere și note Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, Studiu introductiv, Constantin Noica, București, Editura Humanitas, 1995

Holban, Ioan, *Literatura subiectivă*, București, Editura Minerva, 1989.

Husserl, Edmund, *Conferințe pariziene și alte scrieri filosofice, Ediția a II-a*, trad. Alexandru Boboc, București, Editura Paideia, 2021.

Ilie, Emanuela; Tudora, Ana-Cristina, Nastas, Dorin (coordonatori), *Psihologii, locuri, arhitecturi în proza românească de ieri și de azi*, Iași, Editura Universității „Al.I. Cuza” Iași, 2021.

Ilie, Emanuela (coordonator), *Psihologii, locuri, arhitecturi în proza românească. Alte descinderi*, Editura Universității „Al.I. Cuza” Iași, 2024.

Ioan, Augustin, *Întoarcerea în spațiul sacru*, București, Editura Paideia, 2004.

Iorga, Nicolae, *O viață de om așa cum a fost*, București, Editura Minerva, 1984.

Jung, Carl Gustav, *În lumea arhetipurilor*, traducere din limba germană, prefață, comentarii și note de Vasile Dem. Zamfirescu, București, Editura Jurnalul Literar, 1994.

Kant, Immanuel, *Critica rațiunii pure*, traducere de Nicolae Bagdasar și Elena Moisuc, Ediția a III-a îngrijită de Ilie Pârvu, București, Editura Iri, 1994.

Lefebvre, Henry, *The production of space*, translated by Donald Nicholson-Smith, Oxford, Blackwell, 1991.

Lejeune, Philippe, *Pactul autobiografic*, traducere de Irina Margareta Nistor, București, Editura Univers, 2000.

Levinas, Emmanuel, *Totalitate și infinit. Eseu despre exterioritate*, Traducere glosar și bibliografie de Marius Lazurca, Postfață de Virgil Ciomoș, Iași, Editura Polirom, 1999.

Liiceanu, Gabriel, *Declarație de iubire*, București, Editura Humanitas, 2001.

Liiceanu, Gabriel, *Epistolar*, București, Editura Humanitas, 1983.

Liiceanu, Gabriel; Pleșu, Andrei, *Despre destin. Un dialog (teoretic și confesiv) despre cea mai dificilă temă a muritorilor*, București, Editura Humanitas, 2020

Mangueneau, Dominique, *Discursul literar. Paratopie și scenă de enunțare*, Traducere de Nicoleta Loredana Moroșan, Prefața de Mihaela Mîrțu, Institutul European Iași, 2007.

Malița, Liviu (coord. vol.), *Enciclopedia imaginariilor din România, Volumul V. Imaginar și patrimoniu artistic*, București, Editura Polirom, 2020.

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008.

Mauron, Charles, *De la metaforele obsedante la mitul personal*. Traducere de Ioana Bot, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

Merleau Ponty, Maurice, *Fenomenologia percepției*, traducerea de Ilieș Câmpeanu și Georgiana Vătăjelu, Editura Aion, 1999.

Mihali, Ciprian (coord.), *Altfel de spații. Studii de heterotopologie*, București, Editura Paideia, 2010.

Mihali, Ciprian, *Inventarea spațiului (Arhitecturi ale experienței cotidiene)*, București, Editura Paideia, 2001.

Mihăieș, Mircea, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Iași, Editura Polirom, 2006.

Mihăieș, Mircea, *De veghe în oglindă*, București, 1989.

Mitu, Sorin (coord.), *Enciclopedia Imaginariilor din România. Vol. III. Imaginar istoric*, Iași, Editura Polirom, 2020.

Moles, Abraham A., Rohmer, Élisabeth, *Psychologie de l'espace*, Belgique, Casterman, 1972.

Neacșu, Marius-Cristian, *România 1918-2018. Un secol de frământări geopolitice*, București, Editura ASE, 2018.

- Neț, Mariana, *O poetică a atmosferei. Rochia de moar*, Edit. Univers, București, 1989.
- Nicolescu, Basarab, *Transdisciplinaritatea. Manifest*, traducere din limba franceză de Horia Mihail Vasilescu, Ediția a II-a, Iași, Editura Junimea, 2007.
- Noica, Constantin, *Jurnal de idei*, București, Editura Humanitas, 1991.
- Noica, Constantin, *Eseuri de Duminică*, București, Editura Humanitas, 2019.
- Onojescu, Monica (coord.), *Mică istorie a unui secol mare*, București, Editura Arthur, 2018
- Otto, Rudolf, *Sacrul. Despre elementul irațional din ideea divinului și despre relația lui cu raționalul*. Traducere de Ioan Milea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1996.
- Pamfil, Alina, *Spațialitate și temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj Napoca, Editura Dacopress, 1993.
- Pantea, Aurel, *Poezie română contemporană. Suport de curs*, Alba Iulia.
- Papadima, Liviu (coord.), *Care-i faza cu cititul? Seniorii*, București, Editura Arthur, 2010.
- Papini, Giovanni, *Un om sfârșit*. Traducere de Șt. Aug. Doinaș. Prefață de Edgar Papu, București, EPLU, 1969.
- Petrescu, Camil, *Note zilnice*, București, Editura Grammar, 2003.
- Petrescu, Radu; Sîrbu, Ion D.; Steinhardt N, *Literatura memorialistică*, București, Editura Humanitas, 1996.
- Pleșu, Andrei, *Față către față. Întâlniri și portrete*, București, Editura Humanitas, 2011.
- Pleșu, Andrei, *Despre frumusețea uitată a viții*, București, Editura Humanitas, 2011.
- Pleșu, Andrei, *Minima moralia. Elemente pentru o etică a intervalului*, București, Editura Humanitas, 2013.
- Pop, Ioan-Aurel, *Istoria, adevărul și miturile (Note de lectură)*, București, Editura Enciclopedică, 2014.
- Popa, Ionel, *Spațiul literar în romanul românesc de la N. Filimon la G. Călinescu – inventar fenomenologic*, Florești, Editura Limes, 2020.
- Poulet, Georges, *Metamorfozele cercului*, traducere de Irina Bădescu și Angela Martin, studiu introductiv de Mircea Martin, București, Editura Univers, 1987.
- Ricoeur, Paul, *Memoria, istoria, uitarea*, traducere de Ilie și Margareta Gyurcsik, Timișoara, Amarcord, 2001.
- Rubin, David C., (ed.), *Remembering our Past. Studies in Autobiographical Memory*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.

Săndulescu, Al., *Întoarcere în timp. Memorialiști români*, București, Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2008.

Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002

Simion, Eugen, *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I. *Există o poetică a jurnalului?*, vol. II. *Intimismul european*, vol. III. *Diarismul românesc*, Editura Univers Enciclopedic, 2001.

Simion, Eugen, *Timpul trăirii. Timpul mărturisirii. Jurnal parizian*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2013.

Soja, Edward W., *Thirdspace, Journeysto Los Angeles and Other Real and Imagined Places*, Blackwell Publisher, 1996.

Sorescu, Marin, *Jurnal. Romanul călătoriilor*, București, Editura Fundației „Marin Sorescu”, 1999.

Spengler, Oswald, *Declinul Occidentului*, vol. I, Craiova, Editura Beladi, 1996.

Todorov, Tzvetan, *Abuzurile memoriei*, traducere de Doina Lică, Timișoara, Editura Amarcord, 1999.

Țeposu, Radu G., *Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, București, Editura Eminescu, 1993.

Wolfreys, Julian, *Introducing Criticism at the 21st Century*, Edinburgh University Press, 2002.

Wunenburger, Jean-Jacques, *Filosofia imaginilor*, traducere de Muguraș Constantinescu, Ediție îngrijită și postfață de Sorin Alexandrescu, Iași, Editura Polirom, 2004.

Wunenburger, Jean-Jacques, *Viața imaginilor*, traducere și prefață de Ionel Bușe, Cluj-Napoca, Editura Cartimpex, 1998.

STUDII ȘI ARTICOLE ÎN REVISTE DE SPECIALITATE:

Arghezi, Tudor, *Cartea*, în *Contemporanul*, nr. 51 (533), 21 decembrie 1956, p. 1.

Bachelard, Gaston, *Casa din pivniță până în pod. Sensul colibei* în revista *Secolul XX. Loc-locuire-poluare*, nr. 1-2-3/1999.

Bârcă, Ana, *Arhitectura tradițională pe Valea Arieșului* în *Revista Monumentelor Istorice*, 1992, Nr. 1, Anul LXI.

Buduca, Ioan, *Undă sau corpuscul?*, în *Caiete critice*, nr. 1-2/1986.

Doinaș, Ștefan Aug., *Locus poeticus* în revista „*Secolul XX. Loc-locuire-poluare*”, nr. 1-2-3/1999.

Liiceanu, Gabriel, *Repere pentru o hermeneutică a locuirii*, în Revista „Secolul XX. Loc-locuire-poluare”, nr. 1-2-3/1999.

Russo, Vlad, *A uita pentru a-și aminti* în Revista „Secolul XX. Loc-locuire-poluare”, nr. 1-2-3/1999.

Schifirneț, Constantin, *Identitatea românească în contextul modernității tendențiale* în „Revista Română de Sociologie”, XX(5-6)/2009, 461-480.

Spiridon, Vasile, *Alice Voinescu în Țara Minciunilor* în „România literară”, nr. 26/2021, <https://romanaliterara.com/2021/06/alice-voinescu-in-tara-minciunilor/> accesat în 21.07.2023.

Spiridon, Vasile, *Dreptul la neuitare. Monica Lovinescu (1923-2008)* în „România literară”, nr. 47-48/2023, <https://romanaliterara.com/2023/11/dreptul-la-neuitare-monica-lovinescu-1923-2008/> accesat în 21.07.2024.

Spiridon, Vasile, *Omul parantetic. Ion D. Sîrbu (1919-1989)* în „România literară”, nr. 27/2024, <https://romanaliterara.com/2024/07/omul-parantetic-ion-d-sirbu-1919-1989/> accesat în 2.07.2024.

Steinhardt, Nicolae, *Arhitectură și duh românesc*, în revista „Familia”, 20/1984, nr. 5.

WEBGRAFIE:

Anghelescu, Mircea, *Despre exilul literar*, în „Revista 22”, 20 ianuarie 2004, <http://www.revista22.ro/despre-exilul-literar-757.html> accesat în 22.12.2021.

Barbieri, Marius, *Arhitectura locală, conștientizare și valorizare*, Alba Iulia, 2012, <https://ro.scribd.com/doc/255994847/Arhitectura-Locala-Constientizare-Și-Valorizare-Tara-Moșilor>, accesat în 2.02.2022.

Foucault, Michel, *Des Espaces Autres. Heterotopias*, 1967; <https://cinedidac.hypotheses.org/files/2014/11/heterotopias.pdf> accesat la data de 2.04.2021

Oprea, Horia Dumitru, *Mircea Eliade – Mansarda*, <https://istoriiregasite.wordpress.com/2012/09/09/mircea-eliade-mansarda/> accesat la data de 31.01.2021

Sângeorzan, Zaharia, *Dialogul cu monahul de la Rohia*, <https://nicolaesteinhardt.wordpress.com/2008/03/05/dialogul-cu-monahul-de-la-rohia/> accesat la data de 23.01.2023.

Tronaru, Doinel, *Interviu cu Mircea Cărtărescu*, <https://adevarul.ro/blogurile-adevarul/interviu-mircea-cartarescu-scriitor-din-1950-1867880.html> accesat în 7.07.2023.

Tucă, Marius; Suciu, Mihaela, *Eu-rile lui Mircea Cărtărescu*, <https://jurnalul.ro/special-jurnalul/interviuri/eu-rile-lui-mircea-cartarescu-42955.html> accesat la data de 19.06.2023.

Vișniec, Matei, *Vrem să vă dăruim câte o fereastră*, https://naradix.ro/wp-content/uploads/wpcf_files/f49a129789a6cb283e4eb828fdf4a7d8Vrem%20s%C4%83%20v%C4%83%20d%C4%83ruim%20c%C3%A2te%20o%20fereastr%C4%83.pdf accesat la data de 25.06.2022.